

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

М. Ступень, д. е. н., професор

ORCID ID: 0000-0002-7599-8261

О. Березівська, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-6892-6238

Р. Дудяк, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-7934-8234

Львівський національний аграрний університет

© М. Ступень, О. Березівська, Р. Дудяк, 2019

<https://doi.org/10.31734/agrarecon2019.01.032>

Ступень М., Березівська О., Дудяк Р. Сучасний стан і перспективи розвитку туристично-рекреаційної галузі Львівської області

Представлена характеристика географічних, економічних, природних і культурних передумов та визначено перспективи реалізації туристично-рекреаційного та природно-ресурсного потенціалу як одного з пріоритетних напрямів розвитку Львівської області.

Досліджено сучасні тенденції розвитку туризму Львівської області. Наведено динаміку обсягу туристичних послуг і послуг, наданих санаторно-курортними закладами Львівщини за 2015–2017 роки. Зазначена роль туризму та його впливу на суспільно-економічний розвиток регіону. Проаналізовано туристичний потенціал Львівщини. Наведено позитивні тенденції розвитку туристичної індустрії регіону. Вказано країни, туристи з яких найбільше зацікавлені у відвідуванні Львівщини, та країни, які приваблюють вітчизняних туристів. Визначено стратегічні пріоритети розвитку туристичного бізнесу.

Охарактеризовано основні проблеми розвитку регіонального туризму. Виявлено системні перешкоди використанню туристичного потенціалу та розвитку туристичної галузі Львівської області: незадовільний стан туристичних об'єктів, доріг; низький рівень транспортних послуг; недостатність інформаційно-маркетингового забезпечення сфери туризму; недостатність економічних, податкових і фінансово-кредитних стимулів для розвитку туризму, туристично-рекреаційного бізнесу, залучення інвестицій у туристичну галузь; недостатнє забезпечення професійними кадрами в галузі туризму і рекреації.

Визначено чинники та напрями підвищення ефективності використання туристичного потенціалу та розвитку сфери туризму Львівської області, які передбачають: довгострокове комплексне науково обгрунтоване стратегічне програмування та фінансування розвитку туризму і рекреації; рекламно-інформаційне та маркетингове забезпечення туристично-рекреаційної сфери туризму; економічне стимулювання розвитку туризму та рекреації; покращання кадрового забезпечення розвитку туристичної галузі та готельного господарства; формування привабливого інвестиційного клімату для реалізації проектів у сфері туризму та рекреації.

Ключові слова: туристичний потенціал, туристична галузь, природні ресурси, економічні, географічні передумови розвитку туризму, проблеми розвитку туристичної галузі Львівської області, туристичні послуги, туристична індустрія, туристичний регіон, туристичний потенціал, туристична інфраструктура, рекреація, рекреаційний потенціал, державна та регіональна туристична політика, інформаційно-маркетингове забезпечення туристичної галузі.

Stupen M., Berezivska O., Dudiak R. Current state and prospects of development of tourism and recreation industry of Lviv region

The article presents the characteristics of geographical, economic, natural and cultural conditions and determined prospects of implementation of the tourism and natural resources as one of the priority areas of Lviv region.

Current trends of tourism development in Lviv region are studied. Dynamics of the amount of provided tourist services and services provided by resort facilities in Lviv region in 2015–2017 is presented. The role of tourism and its impact on socio-economic development of the region is indicated. The tourism potential of Lviv region is analyzed. The positive trends in the development of tourism industry in the region are presented. The countries the tourists from which are most interested in visiting Lviv as well as the countries that are most attractive for domestic tourists are listed. The strategic priorities of the tourism business development are defined.

The basic problems of regional tourism development are characterized. Revealed systemic barriers to use of tourism potential and tourism development of Lviv region: the poor state of tourist facilities, roads; low transport services; lack of information and marketing support of tourism; lack of economic, financial and tax credit incentives for the development of tourism, the tourism business, attracting investment in the tourism industry; insufficient provision of professional staff in the field of tourism and recreation.

Detected factors and ways of increasing efficiency and development of tourist potential of tourism Lviv region, which include: a long-term comprehensive evidence-based strategic programming and financing development of tourism and recreation; advertising and marketing information and provide tourism and recreational tourism; economic incentives for the development of tourism and recreation; improve staffing tourism development and hospitality sector; creating an attractive investment climate for projects in tourism and recreation.

***Key words:** tourism potential, tourism industry, natural resources, economic, geographical preconditions for the development of tourism, the problems of tourism development in Lviv region, travel services, tourism industry, tourist area, tourist potential, tourism infrastructure, recreation, recreational potential, national and regional tourism policy, information and marketing providing of tourism industry.*

Постановка проблеми. В Україні туризм є одним із найперспективніших напрямів розвитку економіки. Він істотно впливає на соціально-культурне життя як країни загалом, так і її регіонів. Забезпечення сприятливих умов для розвитку туристично-рекреаційної сфери задіє необхідні механізми для інвестування як невеликих, так і масштабних проєктів.

Неабиякий потенціал для означеного виду діяльності має Львівська область. Це регіон з унікальними історико-культурною спадщиною, мистецтвом, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями в поєднанні з вигідним географічним положенням. Останніми роками туристична галузь на Львівщині відчутно активізувалася, що позитивно впливає на формування бюджету міста й області, особливо у сільській місцевості, але можливості її далеко не вичерпані. Водночас існує низка проблемних питань, які гальмують розвиток туристично-рекреаційної та санаторно-курортної сфери області. Тому важливо визначити, які саме чинники впливають на ефективність використання туристичного потенціалу для швидкого й ефективного їх усунення (або мінімізації впливу). Це у свою

чергу дасть змогу закласти необхідні передумови для якісного розвитку області, зокрема створення нових туристичних продуктів, збільшення обсягів реалізації туристичних і санаторно-курортних послуг, залучення якомога більшої кількості туристів та осіб, які відвідуватимуть регіон з метою рекреації, оздоровлення й лікування, вдосконалення туристичної та лікувально-оздоровчої бази тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні та специфічні питання розвитку туристично-рекреаційного комплексу були предметом досліджень таких учених, як Павліш Л. В. (2013), Мігущенко Ю. В. (2015), Николин Р. Р. та Миронов Ю. Б. (2016), Телюк К. Ф., Гнатишин М. С. та Гринчук Н. В. (2016), Роїк О. Р. та Лущик М. В. (2018) та ін. Аналіз останніх публікацій з окреслених питань дає змогу дійти висновку як про існування позитивних тенденцій, так і про наявність дестабілізуючих чинників щодо розвитку туристичної галузі у Львівській області. Проте, враховуючи те, що туризм є динамічною галуззю, визначення сучасних умов його ефективного функціонування потребує постійного відстеження.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження було визначення негативних чинників та обґрунтування потреби в розробці заходів із забезпечення сталого розвитку туризму, курортів і рекреації в регіоні.

Методика дослідження та матеріали. Основою досліджень є теоретичні та методологічні наукові напрацювання вітчизняних учених, котрі займаються туристичною галуззю, а також науково-практичні публікації, які були опрацьовані. Результати дослідження систематизовані й узагальнені з використанням наукових методів аналізу і синтезу, наукового абстрагування на основі діалектики. Крім того, в дослідженнях були використані статистичні дані Головного управління статистики у Львівській області, в яких відображаються характеристики туристичної галузі Львівщини.

Виклад основного матеріалу. Львівщина є стратегічно важливим регіоном України, що займає особливе місце в політичному, економічному та культурному житті країни і де перспективи туристичної та курортної галузі є одними з найкращих.

Львівська область поєднує в собі унікальні історико-культурну спадщину, мистецтво, лікувально-оздоровчі, водні й ландшафтні ресурси, самобутні традиції та звичаї, вигідне географічне положення, створюючи в результаті чудову базу для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку. Зокрема, Львівщина займає одне з провідних місць у державі за наявністю природно-рекреаційних ресурсів, частка яких у природно-ресурсному потенціалі України складає близько 5,4 %. Переважно вони представлені лікувальними мінеральними водами, лікувальними грязями, озокеритом, кліматичними, водними та лісовими ресурсами.

На території області розташовані такі об'єкти природно-заповідного фонду, як Національний природний парк «Сколівські Бескиди», Яворівський національний природний парк, Національний природний парк «Північне Поділля», Державний природний заповідник «Розточчя», внесений рішенням

ЮНЕСКО до Всесвітньої мережі біосферних резерватів.

Лікувально-оздоровчі ресурси представлені близько двохсотма лікувальними джерелами мінеральних вод семи типів, лікувальними грязями, найбільшим в Україні родовищем озокериту. На базі цих унікальних ресурсів розвиваються відомі в Україні та за кордоном курорти Трускавець, Східниця, Моршин, Немирів, Великий Любінь, Шкло. Там створені умови для профілактики й лікування органів дихання, шлунково-кишкового тракту, нервової та серцево-судинної систем, опорно-рухового апарату. На теперішній час санаторно-курортна справа регіону зазнає якісних змін завдяки появі СПА-курортів найвищого європейського рівня.

На півдні області знаходяться гори Карпати з гірськими хребтами, кліматичними умовами, придатними для гірського туризму та гірськолижного відпочинку. Основні маршрути пролягають до вершин Пікуй, Парашка, Маківка та ін. До гірськолижних центрів належать засніжені схили Славського, Тисовця, Плаю, Волосянки, Орявчика, Сколе, Розлуча, Турки, Верхнього, що прославилися не тільки в Україні, а й за її межами.

Також на території Львівщини знаходяться водоспади, річки, озера, які дають змогу розвивати водні види відпочинку, оздоровлення і туризму. Найвідомішими серед них є річки Дністер, Стрий, Західний Буг, Свіча, штучні водойми в околицях Львова та на Яворівщині, а також водоспади Кам'янка, Гуркало, Лазний. Річки, які беруть початок у Львівській області, живлять басейни Чорного та Балтійського морів.

Львівщина займає одне з перших місць серед областей України за кількістю і значущістю архітектурних, культурних і сакральних пам'яток. Тут збереглися автентичність, архітектура, мистецтво, храми, традиції, обряди, фольклор. Зокрема, на території області на державному обліку перебуває 8 453 пам'ятки культурної спадщини (з них 816 пам'яток національного значення): 3 755 пам'яток архітектури (з них 794 національного значення), 3 833 пам'ятки історії (з них 14 національного значення), 306 пам'яток мону-

ментального мистецтва (з них 5 національного значення), 500 пам'яток садово-паркового мистецтва (з них 5 національного значення). Історичну й туристичну цінність мають Державний історико-архітектурний заповідник у Львові, Державний історико-архітектурний заповідник у Жовкві, Державний історико-культурний заповідник «Тустань» в Уричі, Державний історико-культурний заповідник у Белзі, Державний історико-культурний заповідник «Личаківський цвинтар» у Львові, Державний історико-культурний заповідник «Нагуєвичі», Музей-заповідник «Золочівський замок», Державний музей-заповідник «Одеський замок» (Програма розвитку туризму..., 2017).

Окрім того, на території області розташовані п'ять об'єктів, які внесені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а саме: Ансамбль історичного центру Львова та чотири дерев'яні церкви: церква святого Юрія XVI–XVII ст., Пресвятої Трійці 1720 року, Собор Пресвятої Богородиці 1838 року, Зіслання Святого Духа 1502 року (Програма розвитку туризму..., 2017).

До Списку історичних населених місць України внесено 55 населених пунктів, що мають особливу історичну, культурну, архітектурно-містобудівну і ландшафтну цінність.

На Львівщині налічується понад півтори сотні музеїв. Тут створено у XIX ст. перший в Україні постійний театр, першу музичну академію, перший український професійний театр. В області діють 10 театрів, серед яких Львівський оперний театр – один із найкрасивіших у Європі.

Львівщина належить до областей України з найбільшою кількістю замків. Тут налічується 10 замків: Бродівський, Добромильський (руїни), Жовківський, Золочівський, Львівський (руїни), Одеський, Свірзький, Старосільський, Підгорецький та Поморянський. Сьогодні Одеський замок є найпопулярнішим туристичним об'єктом за межами Львова. Одеський, Підгорецький, Золочівський, Свірзький, Жовківський замки об'єднані в популярний туристичний маршрут «Золота підкова Львівщини». Туристичним дивом Львівщини вважають замок-фортецю «Тус-

тань» (X–XIII ст.), що є пам'яткою історії, археології, архітектури та природи, яка не має аналогів у Європі.

На території регіону розташовано 1235 культових споруд, серед яких 999 споруд (церкви та дзвіниці) – пам'ятки архітектури, з них 398 – національного значення, 601 – місцевого значення. Особливе місце в культурній спадщині області займають пам'ятки дерев'яної сакральної архітектури, яких понад 600 об'єктів (Програма розвитку туризму..., 2017).

Досить популярними серед туристів є центри релігійного туризму, зокрема, Страдч, Крехів, Унів, Лаврів, печерний монастир у Розгірче, місто величних храмів Львів, де увагу привертає пишне бароко собору Святого Юра, Бернардинського монастиря та Домініканського собору, неповторний колорит Вірменського собору, готичні арки Латинської катедрі, ренесансний комплекс Успенської церкви, каплиця Боїмів з фігурою скорботного Ісуса, що сидить під хрестом (на куполі).

На Львівщині збереглися старовинні традиції та обряди, які наповнені духовністю, самобутністю й оригінальністю. Вони притягують туристів своєю національною ідентичністю, неповторним галицьким колоритом та особливою ментальністю. Тут зосереджені осередки ткацтва, вишивки, лозоплетіння, писанкарства, ковальства, гердану, глинянських килимів, гутного скла, художньої обробки металу та шкіри, яворівської іграшки.

Вдале поєднання економічного потенціалу з унікальною природою та культурою робить Львівщину привабливим центром зустрічей, візитів, форумів, виставок, конгресів, фестивалів, мистецьких і спортивних свят. Завдяки розмаїттю подій формується й утверджується туристично-привабливий образ Львівщини як в Україні, так і за її межами.

Варто зазначити, що туризм на Львівщині стрімко інтегрується у світову туристичну індустрію і характеризується за останнє десятиліття, за винятком кризового 2009 р., позитивною й сталою динамікою. Статистичні показники щодо Львівської області у туристичній галузі України свідчать про те, що ця галузь посідає чільне місце у системі

економіки регіону. За 2017 р. область серед регіонів України посіла друге місце за кількістю туристів, обслужених туристичними компаніями і за кількістю розміщених осіб у готельних закладах. Зокрема, у 2015 році область відвідало 591292 осіб, а вже у 2016 році – 749 855 осіб, у 2017 році – 871401 осіб. Варто зазначити, що реальна цифра туристичних потоків в область є значно більшою (Статистичний щорічник..., 2018).

Упродовж 2017 р. в області діяло 282 суб'єкти туристичної діяльності. Їхніми послугами скористалося 175 тис. осіб. На території Львівщини створена та успішно функціонує широка мережа санаторно-курортних закладів: 56 санаторіїв і закладів відпочинку, з яких: 38 санаторіїв, 2 пансіонати з лікуванням, 4 пансіонати відпочинку та 12 баз відпочинку, а також інші заклади (Статистичний щорічник..., 2018).

У 2017 р. на Львівщині діяли 277 готельних закладів, послугами, яких скористалися 871 тис. приїжджих, у тому числі 121 тис. іноземців. Найбільша кількість іноземних громадян, які зупинилися в готелях та аналогічних закладах розміщування, прибули з Польщі, Туреччини й Німеччини. Серед іноземців, оздоровлених у санаторно-курортних закладах, переважали громадяни з Молдови, Польщі й Білорусі (Статистичний щорічник..., 2018).

За сприяння туристичних організацій області наші співгромадяни відвідали 70 країн світу, з них найбільше туристів побувало в Туреччині (21 тис. осіб), Єгипті (16 тис. осіб), Болгарії (9 тис. осіб), Греції (8 тис. осіб), Угорщині (6 тис. осіб) та Чорногорії (4 тис. осіб). У межах держави подорожували 86 тис. громадян України, що складає 49 % від загальної кількості обслужених туристів (Статистичний щорічник..., 2018).

У 2017 році туристичні підприємства Львівщини надали послуги іноземним туристам із 35 країн світу, серед яких переважали громадяни Польщі, Азербайджану та Білорусі.

Позитивні тенденції спостерігаємо у 2017 р. порівняно з 2016 р. за такими показниками, як збільшення кількості іноземних туристів на 35 % та екскурсантів – на 54 %; зростання обсягу наданих туристичних послуг

на 34 % та санаторно-курортних послуг – на 14 %; збільшення платежів до бюджету туристичних підприємств на 25 % та санаторно-курортних закладів – на 26,7 %; зростання суми реалізації путівок санаторно-курортними закладами на 8,3 % та інвестицій на придбання обладнання в санаторно-курортних закладах – учетверо (Туристична діяльність..., 2018).

За попередні три роки збільшилася кількість туристів – на 51 % (168,4 тис. осіб), кількість іноземних туристів – на 70 % (16,3 тис. осіб), екскурсантів – на 19 % (94,5 тис. осіб); зросли обсяги туристичних послуг в 1,6 раза та платежі до бюджету – на 50 % (Туристична діяльність..., 2018).

Такі тенденції, безумовно, свідчать про позитивну динаміку розвитку галузі туризму й курортів в області за останній час. Водночас у галузі туризму й курортів Львівщини залишається багато невирішених питань і проблем, які суттєво заважають реалізувати туристичний та курортний потенціал регіону.

Актуальними проблемами на сьогодні є:

- малоефективне використання туристично-рекреаційних можливостей у районах Львівської області та сільській місцевості;
- нераціональне використання туристичних можливостей об'єктів природно-заповідного фонду;
- недостатній рівень розвитку туристичної та рекреаційної інфраструктури;
- слабкий рівень забезпеченості туристичною інформацією як для туристів, так і для підприємств, що надають послуги у сфері туризму (карт, інформаційно-довідкової продукції тощо);
- занедбаний стан пам'яток історико-архітектурної спадщини;
- незадовільний стан доріг та під'їздів до об'єктів туристичної й курортної сфери;
- недостатнє забезпечення професійними кадрами галузі туризму, курортів і рекреації;
- слабка взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку туризму й рекреації в регіоні;
- низький рівень доступності регіону для інклюзивного туриста (Програма розвитку туризму..., 2017).

Звісно, вказаний перелік не є вичерпним, існують й інші проблеми, які потребують уваги та значних зусиль для їхнього успішного вирішення.

З огляду на це постала нагальна потреба у створенні й втіленні в життя повноцінної регіональної політики розвитку туризму й курортів. А тому у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р, було визначено, що єдиним шляхом вирішення системних проблем у сфері туризму та курортів є стратегічно орієнтована державна політика, основне завдання якої – визначення туризму одним із пріоритетів держави, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових

заходів з формування туристичного іміджу України (Стратегія розвитку..., 2016).

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Отже, враховуючи туристичний та рекреаційний потенціал Львівщини, необхідно задіяти системний підхід до розвитку туристичної, курортної та рекреаційної галузі, розробити й реалізувати комплекс заходів, які забезпечуватимуть: зростання туристичних потоків і надходжень від туристичної діяльності; збільшення зайнятості населення у туризмі та суміжних галузях; популяризацію Львівщини як туристичної дестинації (для пізнавального, активного, сільського, екологічного, медичного туризму) й території, що безпечна для подорожей з урахуванням необхідності підтримання ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища; сталий розвиток туризму, курортів і рекреації у регіоні.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Мігущенко, Ю. В., 2015. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі Львівської області. *Ефективна економіка*, [online] Доступно: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4564> [Дата звернення 20 травня 2019].

Николин, Р. Р. та Миронов, Ю. Б., 2016. Туристично-рекреаційний потенціал Львівської області та шляхи його підвищення. *Студентський науковий вісник «Керівник. ІНФО»*, [online] Доступно: <http://kerivnyk.info/2016/12/nykolyn.html> [Дата звернення 20 травня 2019].

Павліш, Л. В., 2013. Львівщина як перспективний регіон України для розвитку туризму та рекреації. *Торгівля, комерція, підприємництво*, 15, с. 124–128.

Програма розвитку туризму, курортів і рекреації у Львівській області на 2018–2020 роки, 2017. [online] Доступно: http://www.oblrada.lviv.ua/UserFiles/Image/docs/proekt/2017/proekt_835.PDF [Дата звернення 20 травня 2019].

Роїк, О. Р. та Лущик, М. В., 2018. Стратегічні напрями сталого розвитку туризму у Львівській області з урахуванням сучасного стану. *Економіка і суспільство*, 17, с. 158–164.

Статистичний щорічник Львівської області за 2017 рік. 2018. Ч. 1. Львів: Головне управління статистики у Львівській області.

Статистичний щорічник Львівської області за 2017 рік. 2018. Ч. 2. Львів: Головне управління статистики у Львівській області.

Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року. 2016. [online] Доступно: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf [Дата звернення 20 травня 2019].

Телюк, К. Ф., Гнатишин, М. С. та Гринчук, Н. В., 2016. Розвиток туристичної галузі Львівської області як складової частини туристичної сфери України. *Науковий вісник НЛТУ України*, 26(6), с. 175–184.

Туристична діяльність та колективні засоби розміщування у Львівській області. 2018. Львів: Головне управління статистики у Львівській області.

Стаття надійшла 04.04.2019.

